

2002'DEN COVID-19 PANDEMİSİNE VE RUS-UKRAYNA SAVAŞINA TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ENFLASYON

Doç. Dr. Mustafa SOLMAZ

İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
mustafa.solmaz@inonu.edu.tr, orcid: 0000-0002-3323-7448

Öz

Ülkemizin yaşadığı güncel yüksek enflasyonu ve onun nedenlerini ortaya koymak çalışmanın araştırmacını oluşturmaktadır. Bunun için öncelikle 2002'deki yapılanmadan pandemi dönemine kadarki ekonomik değişimler genel hatlarıyla incelenmiştir. Bu süreçte dünya genelindeki 2008 krizinden, 2013 ve 2016 yılları arasında ülkemizdeki siyasi problemlerden kaynaklı değişimlere yer verilmiştir. Sonra 2018'deki Rahip Brunson'un tutuklanmasının, Halk Bankası yöneticilerinin yargılanmasının ve S-400'lerin ekonomik sonuçlarına değinilmiştir. Daha sonra 2019'da başlayan, 2020'de bütün hızıyla devam eden, günümüzde de hala etkisi süren Covid-19 salgınının ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın doğurduğu enerji ile tahıl krizinin ekonomik göstergeler özellikle de enflasyon oranları üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Kullanılan yöntem, "Doküman İncelemesi" olmuştur ve konuyla ilişkili güncel makalelerden, dergi ve gazetelerdeki yazılardan yararlanılmıştır. Sonuç olarak pandeminin ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın dünya ekonomisinde arz, talep ve lojistik kaynaklı sorunlar doğurduğu anlaşılmıştır. Genelde dünyada özelde de ülkemizde enflasyon oranlarının önemli oranda yükseldiği tespit edilmiştir. Enflasyon oranının gelişmiş ülkelerde %8-%11 aralığında seyrederken, ülkemizde %80'lerin üzerine çıktığı görülmüştür. Diğer ülkelerden ayrışacak şekilde ülkemizde enflasyon oranının yüksek çıkmasının gerekçelerinin genel olarak istikrarlı olmayan döviz-kuru, pandemi kaynaklı bozulan arz-talep ve lojistik ilişkisi, Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan ötürü enerji ve tahıl krizi ve bunların yanında artan "fırsatçılık" eğilimleri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Türkiye ekonomisi, Covid-19 pandemisi, Rusya-Ukrayna Savaşı, Enerji krizi, Tahıl krizi

FROM 2002 TO THE COVID-19 PANDEMIC, TO THE RUSSIA- UKRAINE WAR INFLATION IN THE TURKISH ECONOMY

Abstract

The researcher of the study is to reveal the current high inflation experienced by our country and its causes. For this, first of all, the economic changes from the structuring in 2002 to the pandemic period were examined in general terms. In this process, the changes arising from the 2008 crisis around the world and the political problems in our country between 2013 and 2016 have been given place to. Then, the economic consequences of the arrest of Pastor Brunson in 2018, the trial of Halk Bank executives and the S-400s were mentioned. Later, the effects of the Covid-19 epidemic, which started in 2019, continued at full speed in 2020 and still continues today, and the effects of the energy and grain crisis by the Russia-Ukraine War on economic indicators, especially inflation rates, have been given place to. The method used was "Document Review" and current articles related to the subject, writings in magazines and newspapers were used. As a result, it has been

understood that the pandemic and the Russia-Ukraine War have caused supply, demand and logistics-based problems in the world economy. It has been determined that inflation rates have increased significantly in the world in general and especially in our country. While the inflation rate is swinging in the range of 8%-11% in developed countries, it has been observed to exceed 80% in our country. It has been determined that the reasons for the high inflation rate in our country, which differs from other countries, are generally unstable exchange rate, deteriorated supply-demand and logistics relations due to the pandemic, energy and grain crisis due to the Russia-Ukraine War, as well as increasing "opportunistic" tendencies.

Keywords: Inflation, Turkish economy, Covid-19 pandemic, Russia-Ukraine War, Energy crisis, Grain crisis.

GİRİŞ

2019 yılının Aralık ayında ortaya çıkan Covid-19 virüs salgını, DSÖ tarafından 11 Mart'ta "pandemi" olarak ilan edilmiştir. Virüsün yayılmasını azaltmak için ülkeler kapanmalara gitmişlerdir. Aralarında çeşitli farklılıklar olsa da genel olarak dünyada hükümetler dışarı çıkma yasakları getirmişlerdir. Fabrikaların kapılarına kilit vurulmuş ve böylelikle arz kısılmıştır. Diğer yandan AVM'lere, restaurantlara, eğlence merkezlerine vb. yerlere de yasaklar getirilmiştir. Bu durum ise talepte önemli bir daralmaya yol açmıştır. Ayrıca ülkeler arasındaki seyahatlerin ve iller arası gidiş-gelişlerin yasaklanması, sonradan da izne bağlı hale getirilmesi, lojistik sürecini olumsuz derecede etkilemiştir. Öyle ki İngiltere ve ABD gibi ülkelerde birçok sürücü, yasaklar ve kapanmalar nedeniyle işlerini yitirdikleri için "kamyoncu açığı" oluşmuştur. Bundan dolayı başka ülkelere bile kamyoncu alımına gitmişlerdir.

Virüsün etkisi 2020 yılında bütün hızıyla devam ederken, hastalığın daha iyi tanınması ve tedavi sürecindeki ilerlemeler nedeniyle 2021 yılından itibaren yasaklar gevşetilmeye ve ülkeler açılmaya başlamışlardır. Bu durum ise talebin artmasına neden olmuştur. Fakat artan talep, azalmış olan arz ve olumsuz yönde etkilenen lojistik nedeniyle karşılanamaz hale gelmiştir ve dünyada genel olarak enflasyon sorunu belirmiştir.

2021 yılından itibaren dünya ekonomisi artan talep, yetersiz arz ve lojistik nedeniyle ciddi enflasyon oranlarıyla karşı karşıya gelmiştir. Bu duruma bir de 2022 yılının Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın doğurduğu enerji ve tahıl krizi eklenince, enflasyon yüksek oranlara ulaşmıştır. Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde uzun zamandır görülmeyen enflasyonlar oluşmuştur. Pandemi öncesinde enflasyon oranları %0, %1 civarındayken, salgın ve savaş sonrasında bu rakamlar, %8'lere hatta bazı Avrupa ülkelerinde %11'lere kadar çıkmıştır. Ülkemizde ise enflasyon oranları, %80'leri geçmiştir.

Yapılan bu çalışma, yaşamakta olduğumuz ve hepimizi etkileyen güncel enflasyonu gerekçeleriyle birlikte anlamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de Türkiye ekonomisini merkeze almaktadır. Gerektiği yerde diğer ülkelerle karşılaştırılmalar yapılsa da asıl olarak Türkiye'deki enflasyon üzerine eğilmektedir. Güncel enflasyon oranlarını daha iyi bir şekilde ortaya koymak için de 2002'deki ekonomik yapılandırmadan günümüzde kadar ki olan sürece yer verilmektedir. Böylelikle 2002 sonrası Türkiye ekonomisi genel hatlarıyla özetlenerek, günümüzdeki salgının ve savaşın sonuçları da eklenerek enflasyon oranlarının yüksek çıkmasının nedenleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Özalıcı Politikalarından 2001'e Krizine Genel Bir Bakış

1980'li yıllardan itibaren dışa dönük ekonomik programlar uygulayan Türkiye, dünya olaylarından daha çabuk etkilenmeye başlamıştır. Dışa dönük programlar, döviz kurlarının makroekonomik değişkenler arasındaki bağlantıyı güçlendirmiştir ve kurda meydana gelen değişimler ekonomik faaliyetleri ve istikrarı da etkilemeye başlamıştır (Karakış, 2019: 84). 1993'te Özal'ın vefatının ardından, Cumhurbaşkanlığına Süleyman Demirel geçmiş ve Tansu Çiller de başbakan olmuştur. Çiller döneminde ekonomik teşkilatların/kurumların bütününe başbakanlığa bağlayarak kamu borcunu ve yüklü faiz ödemelerini düşürmek için çaba sarfetmiştir (URL-1). Fakat makro istikrar sağlayacak tedbirler yerine talimat yoluyla faizleri düşürmeye çalışmıştır. Faizlerin yüksek olması nedeniyle Hazine'nin borçlanma ihalelerini iptal etmiştir. Ekonomik girdi sağlamak için Telekom'u özelleştirmek istemiş ancak girişimi Anayasa Mahkemesi'nden geri dönmüş ve dönemin iktidarı para basmaya hız vermiştir (URL-1). Enflasyonu ve faizi hızla düşürmek, TL'de istikrar sağlamak amacıyla Tansu Çiller hükümeti 1994 yılında 5 Nisan Kararları'nı açıklamıştır. Çiller parasal hacimde genişlemeye giderek piyasaya yüksek miktarda para sürmüştür. O dönem "Ekonomik İstikrar Paketi" denilen girişim, piyasada yüksek likidite akışına sağlamış ve bu yanlış politika faizi düşürmek yerine, dövize hücum edilmesine kapı aralamıştır. Bunun akabinde gelen kriz nedeniyle piyasalar sarsılmış ve Çiller hükümeti Mayıs 1994'te Uluslararası Para Fonu'yla (IMF) 14 aylık bir stand-by anlaşması imzalanmıştır (Adal, 2018; URL-1).

1998 Rusya krizi ve akabinde gerçekleşen 1999 Marmara Depremi'nin bütçe üzerinde oluşturduğu yükler, ekonomik zorlukların daha da arttırmıştır (URL-1). Türkiye, IMF programının etkisi ile enflasyonla mücadelenin istikrarlı biçimde yönetilmesine, finans ile bankacılık sektöründe de somut uygulamalara yönelik önlemler alınmıştır (Sezal, 2020: 22). Fakat 1999 yılından itibaren uygulanan bu IMF programı da başarısızlıkla sonuçlanmış ve Türkiye IMF' in kapısını yeniden çalmak zorunda kalmıştır.

Türkiye'nin o dönemlere kadar uyguladığı IMF programının asıl amacı dönem içerisindeki yüksek enflasyonun düşürülmesini ve program kapsamında serbest faiz, sabit kur rejimi uygulanmasıdır. Faiz oranı piyasa tarafından belirlenmiş, kur ise Merkez Bankası'nın her gün için açıkladığı kurda sabit tutulmuştur. Programa yönelik ilk olumsuz hareket, Kasım ayında yaşanan likidite kriziyle olmuştur (URL-1). Çünkü 2001 krizinde finansman gereksinimi ve likidite daralması, borç vadelerinin daha çok kısılmasına neden olmuştur. Finansal açıdan bu kötü tabloya, reel sektörü fonlamak yerine bankaların bazı özel holdinglerine bağlı yapıları uygun kredilerle finanse etmesi eklenmelidir. Bu durum, tahsil edilemeyen kredilerin yol açtığı bataklık kredilerin de kamu maliyesi üzerine yüklenmiştir. Çiller döneminde bankalar yeterince denetlenmediğinden, gerçekleştirilen işlemlerde usulsüzlükler oluşmuştur (Sezal, 2020: 22).

Yılsonuna doğru bankaların kendi pozisyonlarını kapatma arayışı le faizler hızla yükselmiştir. Kendilerinde ağır miktarda Hazine bonusu bulunan bankalar, bunu finanse etmekte zorlanmışlardır. 19 Şubat 2001 tarihindeki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında yaşananlar¹ da piyasadaki sıkışıklığın daha derin bir ekonomik

¹ 19 Şubat 2001 tarihli Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasındaki tartışma, ekonomik krizin derinleşmesine neden olmuştur. Olay, hükümetin 14 aydan beri izlediği sıkı para politikalarında değişikliğe neden olmuştur. Hükümet serbest kur rejiminden, dalgalı kur rejimine geçmiştir. Merkez

krize dönüşmesine yol açmıştır. Likidite sorunu nedeniyle piyasadan yabancı yatırımcılar çıkmaya başlamışlardır. Bunun akabinde de uygulanan ekonomik program güven kaybına uğramıştır. Öyle ki bankalar arası piyasada gecelik faizler % 5 bin ile 7 bin 500 aralığına yükselmiştir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), 24 saatte % 20'nin üzerinde değer kaybetmiştir. Bankacılık sektöründeki krizin etkileri reel sektörde de hissedilmiştir. Sayısız firma kapatılmış, yüz binlerce insan işsiz kalmıştır (URL-1).

Şubat 2001 kriziyle beraber sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Merkez Bankası, ihtiyaç duyulan likiditeyi yeniden karşılamaya başlamıştır. Ödemeler sistemindeki kilitlenme sona ermiş ve sistem tekrardan çalışmaya başlamıştır (Sezal, 2020: 22-23).

Mart ayında o dönem Dünya Bankası başkan yardımcısı olan Kemal Derviş, Türkiye'ye çağrılmış ve ekonomi bakanlığına atanmıştır. IMF ile stand-by imzalanmış ve bankacılık sektöründe reformu amaçlayan yeni bir ekonomik program yürürlüğe konulmuştur (URL-1).

2. 2008 Küresel Krizi ve Sonrasında Türkiye Ekonomisi

2001 yılının 22 Şubat tarihinde Merkez Bankası'nın sabit döviz kurundan dalgalı döviz kuru rejimine geçmesi, kuru önemli ölçüde arttırmıştır. Döviz kurundaki dalgalanmaları, Merkez Bankası doğru müdahaleler ile zamanında düzeltebilmiştir ve ekonomik istikrarı sağlamak için "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" yürürlüğe konulmuştur. Yine bu tarihte Merkez Bankası açık enflasyon yerine örtük enflasyonu seçmiştir. Yüksek enflasyon, ekonomik altyapı yetersizliği, finansal derinliğin olmaması, fazla cari açık ve bankacılık sektöründeki kırılganlıklar bu tercihin nedenleri olmuştur. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı piyasalara olan güveni arttırmış, döviz talebinin düşmesini sağlamış ve kur aşağı yönlü hareket etmiştir (Karakış, 2019: 86). 2002-2005 yılları arasında Merkez Bankası'nın örtük enflasyonu hedeflemesiyle ve ekonomideki olumlu gelişmelerin etkisiyle döviz kurlarında istikrar sağlanmış ve enflasyon oranları azalmıştır. 2001 son çeyreğinde % 54,4 olan enflasyon oranı 2002'de % 29,7, 2003'te % 18,3, 2004 yılında tek haneli rakam olan % 9,3, 2005'te ise % 7,7'ye gerilemiştir (Karagöl, 2013: 36-37).

2006 yılında gerekli şartların oluşmasıyla birlikte açık enflasyon hedeflemesine geçilmiştir. Beklenen enflasyon rakamları 2006 için %5, 2007 için %4 ve 2008 için %4 olarak açıklanmıştır. Fakat o dönemlerde dünyadaki gıda ve ham petrol fiyatlarının artması ve küresel krizin belirmesiyle bu enflasyon hedeflerine ulaşılamamıştır. Bundan dolayı 2006'dan itibaren enflasyon tekrar yükselme eğilimine girmiştir. 2006 yılında enflasyon % 9,7, 2007'de % 8,4, 2008'de ise % 10,1 olmuştur (Karagöl, 2013: 37; Karakış, 2019: 86). 2008 yılında enflasyon tekrardan çift haneli rakamlara (%10,1'e) ulaşmış, bu durumun nedeni de küresel piyasalarda yaşanan kriz olmuştur.

2008'deki küresel ekonomik krizin en önemli nedeni, FED'in (Amerikan Merkez Bankası) 2002-2004 yılları arasındaki uyguladığı "genişlemeci para politikaları" olmuştur. FED'in politika faiz oranlarını sürekli düşürmesi ve müsait koşullarda fon sağlaması, bankaların mortgage kredisi verme iştahını kabartmıştır (Sezal, 2020: 23-24). 2008 yılında ABD'de mortgage piyasasında başlangıçta krizin nedeni

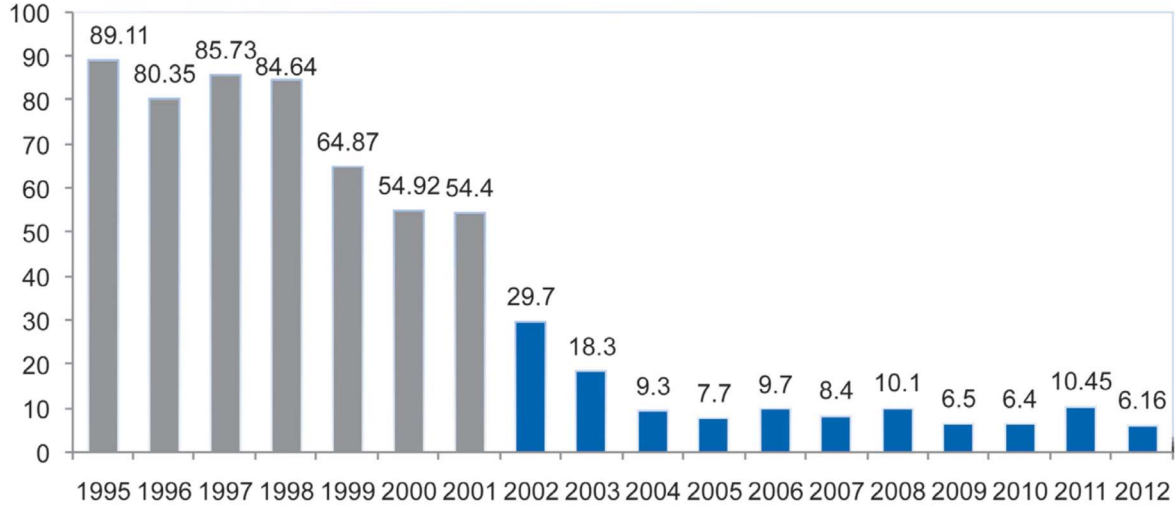
Bankası'nın gecelik faizleri 7 bin 500 puana kadar yükselmiştir. Türk lirası bir önceki güne kıyasla yüzde 52,73 değer kaybetmiştir. Devam eden günlerde, 3 Mart 2001 tarihinde TL, Dolar karşısında 9,07 değer kaybetmiştir (Adal, 2018; Sezal, 2020: 22).

sayılan konut fiyatlarının yükselmesi, kredi riskinin giderek artması, banka ve finans kuruluşlarını endişelendirmemiştir. Çünkü kredileri satın alan banka ve finans kuruluşları hızla kredi risklerini başkalarına devretmişler, tabiri caizse bütün dünyaya paylaştırmışlardır. Yatırım bankaları, yerel bankalardan aldıkları kredileri, “portföy sigortalama” yöntemiyle menkulleştirmişler ve böylelikle değerlendirme kuruluşlarından yüksek kredi notları almışlardır. Menkul kıymet risklerinin dağıtılma sınırları o kadar geniş bir alana yayılmış ki, dünyanın dört bir yanındaki banka ve finans kuruluşları, emeklilik fonları, yerel yönetimler bu fonları satın almışlar ve bu durum “Küresel Kriz” haline dönüşerek birçok kuruluşun batmasına ya da iflasına neden olmuştur (Sezal, 2020: 23).

2008 küresel ekonomik krizi, hem ABD hem de Yunanistan, İrlanda, İtalya ve Portekiz gibi Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ekonomilerini derinden sarsmıştır. Türkiye ise bu krizden daha az etkilenmiştir. Finans sisteminden ziyade reel sektör ve ticari dengeler açısından zorluklar yaşamıştır (Karagöl, 2013: 28). 2001 krizi sonrasında zaten tekrar yapılandırma sürecine girmiş olan Türk bankacılık sektörüne, küresel krizin etkisi olmuştur. Küresel Kriz döneminde Türkiye’de bankacılık sektörüne yönelik bir nakit önlem programına gereksinim duyulmamıştır. Ekonomiye küresel krizin yansımaları bankacılık sektöründen ziyade reel sektörde dış borç artışına, üretimin daralmasına neden olmuştur (Sezal, 2020: 24). 2008 yılında %0,7 olan büyüme oranı, 2009 yılında % -4,7’ye düşmüştür. Büyüme hızındaki daralmadan istihdam olumsuz etkilenmiş ve işsizlik oranı 2009 yılında %11’den, %14’e yükselmiştir. Küresel krizin etkisiyle oluşan güven kaybı, yatırımlarda, tüketimde ciddi iniş çıkışların yaşanmasına neden olmuştur. 2008 yılında %5,7 olan cari işlemler açığının GSYİH oranı, 2009 yılında %2,3’e gerilemiştir (Sezal, 2020: 24). Reel sektörün yeniden yapılandırılması ve canlandırılması ile tüm sektörlerin ekonomik büyümeye katkı sağladığı 2010-2011 yıllarında yüksek büyüme oranlarına ulaşılmıştır. 2011 yılında % 9,2 büyüyen Çin’den sonra % 8,5’lik büyüme oranına ulaşan Türkiye ekonomisi dünyadaki en hızlı büyüyen ikinci ekonomi olmuştur (Karagöl, 2013: 28).

2008 krizinin Türkiye ekonomisi üzerinde yol açtığı önemli sonuçlardan bir de döviz kuru noktasında olmuştur. 2008 Krizi öncesi dolar kuru 1,20 düzeyinde seyretmiş ve ‘1 dolar 1 TL olur mu?’ tartışmaları yaşanmışken; 2008 krizi sırasında kur, 1,7 seviyesinin üzerine çıkmıştır (URL-1).

2008 Krizi Türkiye’de enflasyonun da yükselmesine neden olmuştur. 2007 yılında tek haneli % 8,4 olan enflasyon, 2008’de çift haneli rakam olan % 10,1’e çıkmıştır. Ancak 2008 yılı enflasyon oranı, ekonomik faaliyetlerin azalması ve emtia fiyatlarındaki düşüşün etkisiyle gerilemiştir. Dahası 2009’un son çeyreğinden itibaren ekonominin kendisini toparlaması ve pozitif yönlü bir ivmeye kavuşması enflasyon oranlarının tekrar düşmesine, tek haneli rakamlara ulaşılmasına imkân vermiştir. 2009 yılında enflasyon % 6,5, 2010’da % 6,4, 2011’de % 10,45, 2012’de ise % 6,16 olmuştur:

(Karagöl, 2013: 37).

2008'deki dış kaynaklı küresel krizden sonra Türkiye ekonomisi, 2013 yılından itibaren ise iç kaynaklı sorunlar yaşamaya başlamıştır. 2013 Haziran ayındaki Gezi Olayları, Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyen sürecin başlangıcı olmuştur. Daha sonra aynı yıldaki 17-25 Aralık olayları, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi, Türkiye Ekonomisini olumsuz etkileyen önemli hadiseler olmuştur (Sezal, 2020: 24-25). 2013 yılında Türkiye ekonomisi en başarılı dönemini yaşamıştır ve bu yılın akabinde itibaren beliren siyasi problemler, ekonomik istikrarın bozulmasına yol açmıştır (Altay, 2017: 1).

Merkez Bankası; 2012, 2013 ve 2014 yılları için beklediği enflasyon oranını %5 olarak açıklamıştır fakat bu hedefe ulaşamamıştır. 2012 yılında enflasyon oranı % 6,16 ulaşsa da, 2013 yılında artarak % 7,4'e, 2014'te ise % 8,17'ye yükselmiştir. Merkez Bankası tarafından 2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında beklenen enflasyon oranı %5 olarak belirlenmiştir. Fakat enflasyon 2015 yılında %8,81, 2016'da % 8,53, 2017'de % 11,92, 2018'de ise % 20,30 olmuştur. Görüldüğü üzere 2017 ve 2018 yılından itibaren enflasyon yeniden çift haneli rakamlara yükselmiştir. Enflasyondaki bu artışın nedeni olarak sınır komşularımızda yaşanan siyasi belirsizlikler, savaşlar ve ülkemizdeki yaşanan siyasi olaylar gösterilmiştir (Karakış, 2019: 86-87).

3. 2018'den Covid-19 Pandemisine

2016'dan 2019 yılındaki Covid-19 salgınına kadar döviz kuru yükselmiş ve buna bağlı olarak da enflasyon artmıştır. Döviz kurunun yükselmesinin ise genel olarak dört nedeni olmuştur. Bunlardan ilki gelişmiş ülkelerin para politikalarındaki değişiklikler, ikincisi Rahip Brunson olayı, üçüncüsü Halk Bankası ve İran'a yönelik ambargonun delinmesi, dördüncüsü ise S-400'ler konusu olmuştur. Ancak bunların hepsine yer veremeyeceğimiz için, onlardan yalnızca ikincisi üzerine yoğunlaşacağız.

2018 yılının ilk çeyreğinde gelişmiş ülkelerin merkez bankalarının politika değişikliği ve gelişmekte olan ülkelere yönelik olumsuz etkileri Türkiye finansal piyasalarında da büyük bir dalgalanmaya sebebiyet vermiştir. Küresel piyasalarda da risk algısı yükseldiğinden gelişmekte olan ülkelere döviz çıkışı artmıştır. Sonrasında yüksek faiz ve enflasyon nedeniyle iç talepte kayda değer bir gerileme ve şirketlerin ödeme yükümlülüklerini yerine getirmemeleri sebebi ile de iflaslar ve

“konkordato”lar yaşanmıştır (Sezal, 2020: 17). Bu durumu daha iyi anlamak için biraz öncesinden almalıyız.

TÜİK'in verilerine göre TÜFE Nisan'da yüzde 1.87 artmış ve enflasyon yıllık % 10.23'ten, % 10.85'e yükselmiştir. TÜİK'in enflasyon açıklaması akabinde Dolar/TL 4.24'e, Euro/TL de 5.07'ye çıkmıştır (URL-2). Ancak TL'nin döviz kurları karşısında değer kaybetmesinin tek nedeni enflasyon verilerinin yüksek gelmesi olmamıştır. Kredi derecelendirme şirketi Standard & Poor's (S&P) da Türkiye'nin kredi notunu, bozulan mali disiplin ve yüksek enflasyon gerekçesiyle, yatırım yapılabilir düzeyin üç kademe altında bulunan BB-'ye indirmiştir. S&P ayrıca Türkiye'nin ekonomik görünümünü negatiften durağana çevirmiştir. Diğer taraftan doların küresel çapta değer kazanmasının da kurdaki yükselişte etkili olduğu değerlendirilmiştir. Bu durum üzerine Dolar/TL kuru rekor düzeylere yaklaşmıştır (URL-2).

Haziran ayı enflasyon verileri sonrasında döviz kurları yeniden yükselişe geçmiştir. TÜFE Haziranda aylık % 2.61 artmış, yıllık % 15.39'a yükselmiştir. 4.62 – 4.63 Lira aralığında işlem gören Dolar, 4.6885 liraya kadar yükseldikten sonra günlük % 1.38 artışla 4.68-4.69 lira bandında işlem görmüştür (URL-3).

İlerleyen zamanlarda Beyaz Saray'dan Rahip Andrew Brunson'ın serbest bırakılmaması halinde Türkiye'ye yaptırım uygulanacağını ifade edilmiştir. Beyaz Saray sözcüsü Sarah Sanders "İçişleri ve Adalet Bakanı'na yaptırım uygulanacak" demiştir ve böylelikle yaptırım resmileşmiştir (URL-4). Beyaz Saray Sözcüsü Sarah Sanders'in yaptırım kararı alındığını açıklamasının ve daha sonra ABD Hazine Bakanlığı tarafından ilgili bakanların ABD'deki mal varlıklarına el konulması kararının duyurulmasının ardından Dolar 5,01 liraya kadar yükselmiştir (URL-5, URL-6). Döviz kurlarındaki bu hızlı yükseliş, 3 Ağustos günü de devam etmiştir. Dolar, erken piyasada yeni zirvesini önce 5,0961 TL'ye ardından 5,10 sınırını da aşarak 5,1138 TL'ye yükseltmiştir. Euro ve Sterlin de artışlarını devam etmiştir. Euro 5,90 TL'nin üzerinde seyrederken, İngiliz sterlini 6,63 TL bandında hareket etmiştir (URL-7). Ağustos ayı başlarında 5 TL olan Dolar, bir hafta içinde 6,5 TL seviyesini de geçmiş ve 12 Ağustos gecesinde 7,20 TL'yi zorlamıştır (URL-1).

Brunson'ın serbest bırakılmasının ardından Dolar 5,55 TL'ye kadar gerilemiştir. Türkiye ve ABD ilişkilerinde yaptırımlara ilişkin iyimser beklentilerden dolayı Dolar/TL 5.52 bandına düşmüş ancak 5.50 bandının altına inememiştir (URL-8; URL-9).

2018'de Rahip Brunson kriziyle Dolar patlayıp 7.20'lere çıktığında, enflasyon sadece bir ayda yüzde 6.30 artmıştır (Eylül 2018). Döviz enflasyonu neden bu kadar etkilemektedir? Döviz kuru dalgalanmaları, Türkiye gibi dalgalı kur politikası uygulayan gelişmekte olan ülkelerin fiyat düzeylerini önemli oranda belirlemektedir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin üretimi ithal ara mala dayalı olduğu için bu ülkelerde döviz kuru ile enflasyon arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır (Soydan, 2020; URL-10). Ayrıca tüketim malları önemli oranda ithal edilerek tedarik edilmektedir, bundan dolayı Dolar kurundaki artışlar ithal tüketim mallarının fiyatlarını da yükselterek enflasyonu arttırmaktadır. Yine Türkiye'nin enerji ihtiyacı büyük oranda ithalat ile karşılanmaktadır. Dolardaki artışlar üretim ve enerji maliyetlerini arttırmakta ve akaryakıt gibi doğrudan tüketicinin kullandığı enerji kaynaklarının fiyatlarını yükseltmektedir (URL-10). Bahsedilen gerekçelerden ötürü Dolardaki yükselişle enflasyon arasında çok güçlü neden-sonuç ilişkisi vardır. Buna "geçişkenlik etkisi" denilmektedir. Araştırmalara göre TL'deki % 1'lik kayıp, enflasyonu % 0,24 arttırmaktadır. Döviz kurundaki hareketler tüketici enflasyonundaki değişimin % 52'sini, toptan eşya enflasyonundaki değişimin ise % 64'ünü açıklamaktadır (Soydan, 2020).

2001 yılındaki krizle nominal dolar kuru yükselmiştir ve enflasyon % 54,4 olmuştur. 2002-2005 yıllarında kurdaki istikrar sağlanmış ve enflasyon oranı yıldan yıla düşmüştür. Fakat 2008 yılında Dolar kurunda yeniden dalgalanma meydana geldiği için enflasyon oranı da %10,1'e ulaşmıştır. Ancak 2010 yılındaki güçlü sermaye girişleri Dolar kurunun aşırı yükselmesini engellemiştir (Karakış, 2019: 87). 2013-2015 yılları arasında döviz kurunda yeniden hızlı yükselişler gerçekleşmiştir fakat enflasyon oranı %10'un altında kalmıştır. 2016 yılından sonra Dolar kuru ülkenin jeopolitik ve siyasi sorunları sebebiyle hızla yükselmiştir. 2017 yılında kurdaki ve enflasyon oranındaki artış şiddetlenmiştir. 2018 yılındaki olumsuz hadiseler sonucunda Dolar kuru ve enflasyon oranı 10 yılın en yüksek seviyesinde çıkmıştır. Merkez Bankası ve hükümet tarafından alınan önlemler sonucunda kurdaki artış engellense de enflasyon oranı %16,3 olarak seyretmiştir (Karakış, 2019: 87).

4. Covid-19 Pandemisi ve Sonrası

2019 yılının Aralık meydana çıkıp dünyaya yayılan Covid-19 salgınının ekonomi üzerinde önemli sonuçları olmuştur. Salgın dönemindeki kapanmalar nedeniyle işyerlerinin kapılarına kilitler vurulmuş ve üretim, tüketim, tedarik zincirleri etkilenmiştir. Sanayi üretimi aylık %30.4, yıllık %31.4 gerilemiştir. Madencilik sektöründe ve taş ocaklarında %14.5, imalatta %33.3, elektrik, gaz, buhar, iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektöründe %14.9 azalma yaşanmıştır (Adıgüzel, 2020: 209). Salgından özellikle de otomotiv ve tekstil sektörü etkilenmiştir. Otomotiv üretimi Nisan 2020'de %91 gerilemiştir. Ocak-Nisan döneminde ise 2019 yılına göre %28 oranında azalmış ve sadece 352.309 adetle sınırlı kalmıştır. Otomotiv İhracatçıları Birliği Nisan ayında bütün fabrikaların kapalı olması nedeniyle sektörde %77'lik daralma yaşandığını, 32 milyar dolarlık yılsonu hedefinde % 20 ile 30 arasında bir azalma oluşacağını ve bunun da 6-7 milyarlık bir düşüş anlamına geleceğini belirtmiştir. 2020 yılının Mart-Nisan ayında başlayan gerileme Tekstil ve Hazır giyim sektörünün üretiminde %60'lık bir azalmaya yol açmıştır (Adıgüzel, 2020: 211).

Gerek otomotiv gerekse de tekstil sektörü salgından etkilenen önde gelen üretim grupları olmuştur ve arz daralmaları yaşamıştır. Talepteki daralma ise hizmet ve turizm, eğlence gibi sektörlerde görünür hale gelmiştir. Hizmet sektörü açısından salgın alışveriş merkezlerinin kapanmasına, kafe-kahvehane, kuaför, berber, lokanta, pastane gibi iş kollarında faaliyetlerin sınırlandırılmasına yol açmıştır. Bahsedilen yerler ya bütünüyle kapalı kalmışlar ya da evlere sipariş yoluyla faaliyetlerini sınırlı olarak yürütmüşlerdir (Adıgüzel, 2020: 192-193). Bunlara turizm ve eğlence sektörünü de eklemek gereklidir. Hem ulusal hem de küresel ölçekli seyahat kısıtlamaları, turizm ve eğlence sektörlerine olan rağbeti azaltmış, durma noktasına getirmiştir. Turizm sektöründe bariz bir düşüş olmuştur. Turistlerin sayısı Nisan ayında yıllık olarak %99,3 oranında azalmış ve 24,2 bin kişiye kadar gerilemiştir. 2020'nin birinci çeyreğinde (ki diğer çeyreklerde durum daha kötüleşmiştir), 2019'un aynı çeyreğine göre turizmden kazanç %11,4 düşmüş ve 4,1 milyar dolara kadar gerilemiştir (Adıgüzel, 2020: 211).

Salgının etkilediği bir diğer şey ise özellikle lojistik sektörü olmuştur. Kapanmalar, seyahat kısıtlamaları nedeniyle ulusal hükümetler büyük refleksler göstermişler ve sadece uluslararası değil, ulusal sınırlar içindeki iller arası gidiş-gelişler de yasaklanmış ve özel izne bağlı hale getirilmiştir. Bu durum ise özellikle taşımacılık sektörünü önemli oranda etkilemiş, bahsedilen iş kolunda birçok insan işsiz kalmış ve firmalar önemli sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki enflasyonu etkileyen bir diğer şey ise salgının küresel bir hal almasının ardından bu ülkelerden büyük miktarda sermaye çıkışlarının olmasıdır. 2015 yılında 8.8 milyar dolarlık satış yapan yabancıların sadece 2020 senesinin ilk çeyreğinde yapmış oldukları satış, 8.4 milyar dolar seviyesine erişmiştir. Böylelikle 2020 yılının başlarında 5.95 TL olan Dolar, Mayıs ayında 7.23 TL olmuş ve zamanla 6.70-6.90 TL aralığında salınmıştır (Adıgüzel, 2020: 192, 203-204).

Arzda, talepte daralmaya ve tedarik zincirlerinde aksamaya yol açan salgın sürecine sermaye çıkışlarının eklenmesi ve döviz kurunun yükselmesiyle enflasyon da yukarı doğru ivme kazanmıştır. 2019'da %11,84 olan TÜFE, 2020 sonunda 14.60'a çıkmıştır. 2020 yılının Aralık ayında TÜFE yıllık % 14,60, aylık % 1,25 artmıştır. Aralık ÜFE (Üretici Fiyat Endeksi)'si ise yıllık % 25,15, aylık % 2,36 yükselmiştir (URL-11). Aralık ayının enflasyonun ayrıntılarında yıllık en yüksek artış %28.12 ile çeşitli mal ve hizmet gruplarında, onları takiben %21.12 ile ulaştırmada, %20.61 ile gıda ve alkolsüz içeceklerde olmuştur.

2020 yılı enflasyonunu arttıran gruplar içinde Eylül ayından itibaren metal cevherler (%46.21), ana metaller (%25.87) önemli oranda yer almıştır (URL-12). Yine 2020 yılı enflasyonlarında önemli bir artış (%34.98), kâğıt ve kâğıt ürünlerinde olmuştur (URL-13).

Oysa kendilerini bağımsız araştırmacılar olarak tanımlayan Enflasyon Araştırma Grubu (ENAG) uzmanları, 2020 yılı enflasyon oranının %36,72 olduğunu açıklamışlardır (URL-14). Uzmanlara göre bu fark, TÜİK'in hesaplama biçiminden kaynaklanmıştır. Onlara göre TÜİK'in hesaplama yaptığı sepet içerisinde tüketimi oluşturan gıda ürünlerine tam yer verilmemiş ve yıllık hesaplamada fiyatı azalan ürünler dikkate alınmıştır (Öztürk, 2021).

Salgının ikinci yılında, 2021'de ise enflasyon oranları beklenenin (%9.4) çok üzerinde gerçekleşmiştir. Haziran 2021'de tüketici fiyatları aylık % 1,94, yıllık % 17,53 ve on iki aylık ortalamalara göre % 14,55 artmıştır. Yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) ise aylık % 4,01, yıllık % 42,89 artmıştır (URL-15). Eylül ayında ise enflasyon aylık % 1,25, yıllık % 19,58 yükselmiştir (URL-16). 2021 yılının Kasım ayında enflasyon yıllık %21.31, Aralıkta ise yıllık 36,08 artmıştır. Böylelikle 2020 yılında 14.60 olan enflasyon, 2021'de % 36.08'e yükselmiştir. Şimdi bu artışların yaşandığı ürün gruplarını görmeye çalışalım.

TÜİK'in 2021 Kasım ayına dair verilerine göre yıllık en çok artış % 28,90'la lokanta ve otellerde, onları takiben % 27,11'le gıda ile içeceklerde, % 25,14'le ev eşyasında, % 23,78'le de konut sektöründe görülmüştür. En düşük artış ise yıllık % 5,77'yle haberleşmede, aylık % 6,31'le ulaştırmada, % 5,36'yla çeşitli mal ve hizmetlerde, % 4,10'luk artışla lokanta ve otellerde olmuştur (Hacaloğlu, 2021). ENAG ise Kasım ayında TÜFE'yi %58.65 olarak açıklamıştır ve aylık artışı ise % 9.91 olarak ifade etmiştir. ENAG'a göre Kasım'daki en yüksek artış % 21.11'le eğlence ve kültür harcamalarında görülmüştür. Bu artışı % 17'yle sağlık harcamaları, % 16,41'le giyim ve ayakkabı, % 13,97'yle çeşitli mal ve hizmetler takip etmiştir. TÜİK'in verilerinde % 6,31'le Eylül ayı lideri olan ulaştırmadaki artış ise ENAG'ın verilerinde % 10,23 olarak gerçekleşmiştir (Hacaloğlu, 2021).

Kasım ayında Yİ-ÜFE'de ise aylık % 9,9, yıllık % 54,62 artış gerçekleşmiştir. Sektörlere göre aylık en yüksek artış % 20,67'yle ham petrol ve doğalgazda görülürken % 16,72'yle kömür ve linyit, % 14,37'yle tekstil ürünleri, %14,33'le elektrik, gaz üretimi ve dağıtımını takip etmiştir. Yıllık en yüksek artış ise % 145,94'le kok, rafine petrol ürünlerinde, % 116,51'le ham petrol ve doğal gazda, % 97,13'le ana metallerde olmuştur (Hacaloğlu, 2021).

Aralık ayında ise enflasyon aylık bazda % 13,58 artış kaydetmiş ve böylelikle 2021 yılı enflasyonu % 36,08'e çıkmıştır. Yıllık artış en yüksek % 53,66 ile ulaştırmada, % 43,80 ile gıda ve alkolsüz içeceklerde, % 40,95 ile ev eşyasında görülmüştür. Aylık artış ise en çok % 28,49 ile ulaştırmada, % 16,54 ile ev eşyasında, % 15,99 ile gıda ve alkolsüz içeceklerde olmuştur (URL-17).

Mayıs 2003'ten beri yıllık enflasyon ilk kez % 30'u, aylık enflasyon ise Nisan 2001'den beri ilk defa % 10'u aşmıştır. Üretici enflasyonu (ÜFE) ise yıllık % 79.89'lük artışla, Şubat 2002 sonrası, 20 yıllık dönemin zirvesine yükselmiştir. TÜFE ile ÜFE arasındaki açık da 43,8 puanla rekor seviyelere ulaşmıştır. Ancak ENAG, 2021 Aralık enflasyonunu aylık % 19,35, yıllık % 82,81 olarak açıklamıştır (URL-18).

2021 yılında dünya genelinde enflasyon oranları artmıştır. 2019 sonları ve 2020 yılında Covid nedeniyle kapanmalar gerçekleşmiş ve bu durum da talepte düşme oluşturması nedeniyle ürünlerin arzının kısılmasına yol açmıştır. 2021 yılında salgının hızının yavaşlaması ve açılmalarla birlikte talepte artışlarına, bu durum da kısılmış arzın artan talepleri karşılayamamasına neden olmuştur. Bir de bu süreçte tedarik zincirleri kapanmalar nedeniyle olumsuz etkilendiği için dünya genelinde enflasyonlar artmaya başlamıştır.

Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), Avrupa Birliği (AB) ve Avro Bölgesi'nin Aralık ayı enflasyon verilerini yayımlamıştır. AB'de genel olarak Kasım ayında % 5,2 olan yıllık enflasyon, Aralıkta % 5,3'e yükselmiştir. Özelde ise Aralık enflasyonu Almanya'da % 5,7, Fransa'da %3,4, İspanya'da % 6,6, İtalya'da % 4,2, Hollanda'da % 6,4, Belçika'da % 6,6, Polonya'da % 8, Litvanya'da % 10,7 ve Estonya'da % 12 seviyelerinde olmuştur(Şeker, 2022). Küresel ekonomiyi ve varlık fiyatlarını yakından etkileyen ABD'de ise enflasyon 2021 Kasım'ında % 6,8'e, Aralık ayında ise % 7'ye yükselmiştir (URL-19).

Gerek Türkiye, gerekse Avrupa ülkeleri ve Amerika'da da 2021 yılından itibaren enflasyonlar yükselmeye başlamıştır. Bütün bu ülkelerde yükselişe geçen şeyler genel olarak enerji ve gıda fiyatları olmuştur. Fakat Türkiye, Avrupa ve Amerika'dan farklılaşacak derecede yüksek enflasyonlarla karşı karşıya kalmıştır ve bu oran her geçen gün daha çok artmaktadır.

5. Kur Korumalı Mevduat, Rusya-Ukrayna Savaşı

Salgının neden olduğu enflasyon yükselmelerine, Türkiye özelinde bir de kur'un yükselmesi eşlik etmiştir. Dolar kur'u, 2021 yılı başında 7,30'lu seviyelerindedir fakat Kasım ayından itibaren 2018'deki gibi yeniden yükselmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanının düşük faiz konusundaki ısrarıyla birlikte döviz kurunda ciddi dalgalanmalar olmuştur. Eylül başında 8,30'lardaki Dolar kuru, Kasım'da 9,50'ye ulaşmıştır. Kasım ayı sonrası ise TL'deki değer kaybı hızlanarak % 35'i geçmiş ve Dolar 13 TL'yi aşmıştır (URL-1).

Cumhurbaşkanı 'faiz sebep, enflasyon sonuç' sözleriyle faizin düşürülmesi yönünde çağrıda bulunmuştur (URL-1). Amaç faiz yoluyla ülke kaynaklarının sömürülmesine ve onların atıl düşmelerine engel olmak, düşük faizle iş ve sermaye sahiplerinin yatırıma, istihdama yönelmelerini ve üretim eksenli bir ekonomiye geçilmesini sağlamaktır.

Kur hareketleri, "faiz sebep-enflasyon sonuç" teorisini savunan Cumhurbaşkanı ve yakın döneme kadar politika faizini enflasyonun üzerinde tutmaya çalışan Merkez Bankası arasındaki ilişki ile şekillenmiştir. Cumhurbaşkanı, iki makam arasındaki ilişkinin değişeceğine dair mesajını, 2018 yılının Mayıs ayında ve başkanlık

seçimlerinin hemen öncesinde, Bloomberg'e verdiği bir röportajda, "seçimleri kazandığı takdirde para politikasında daha fazla sorumluluk almaya" niyetli olduğunu söyleyerek vermiştir. Salgın döneminde küresel çapta uygulanan olağanüstü parasal genişleme politikalarını saymazsak, faizlerin Cumhurbaşkanı'nın teorisine uygun bir şekilde indirilmesi, 2021'in Eylül ayıyla birlikte gerçekleşmeye başlamıştır (Ercan, 2022).

Merkez Bankası'nda ve Ekonomi yönetiminde gelişen değişimler, 2021'de ekonomi gündemini sosyal hayatın gündemini oluşturmuştur. Kasım 2020'de MB Başkanlığına getirilen Naci Ağbal'ın başlattığı faiz artırım süreci ile döviz kurları ve enflasyonda yaşanan iyileşme giderek bozulmuştur. Ağbal'ın görevden alınması ve yeni başkan Şahap Kavcıoğlu'nun Eylül 2021'de başlattığı faiz indirim süreci durum tam tersi yönde ilerlemiştir (Duran, 2021). Ağbal'dan sonra 2021'in Mart ayında Merkez Bankası başkanı olan Şahap Kavcıoğlu 6 ay boyunca faizlerde değişiklik yapmamıştır. Fakat Eylül ayından itibaren para politikası kurulu üyelerinin faiz indirim kararlarıyla, politika faizini 5 ay içerisinde %19'dan %14'e düşürmüştür. Enflasyonun Aralık ayına kadar %20 civarında seyretmesi ve fiyat seviyelerinde herhangi bir düşüş eğilimi görülmemesine rağmen yapılan faiz indirimleri, Dolar/TL'nin 4 ay içerisinde 8,30 seviyesinden 13,50 bandına çıkmıştır (Ercan, 2022). Merkez Bankası'nın Aralık ayındaki para politikası kurulu toplantısında politika faizini %15 seviyesinden %14'e indirmesiyle Dolar kuru takip eden günlerde 18 seviyelerine kadar çıkmıştır. Fakat Dolar/TL'deki ani yükseliş sonrasındaki birkaç gün içerisinde Kur Korumalı Mevduatın (KKM) duyurulmasıyla Dolar kuru, hızlı bir şekilde 18 seviyelerinden 10,60 TL bandına inmesini sağlamıştır (Ercan, 2022).

Kur Korumalı Mevduat döviz, altın ve TL birikimlerinin bankaların sunduğu faiz oranlarıyla ve hesabın açılış tarihi ile vade tarihi arasındaki oluşacak kur değişiminin bu faize eklenmesiyle açılan bir vadeli mevduat hesabıdır. Bu hesap, vade boyunca mevduat faizi getirisi elde edilmesine ek olarak vade sonu mevduat faizi getirisinin o dönemde ortaya çıkacak kur farkı üzerinden hesaplanan tutardan düşük olması halinde aradaki farkın Türk Lirası olarak hesaba yansıtılması şeklinde uygulanır (Eğilmez, 2022). Yatırımcılar maddi servetlerini/tl/dolar vd. 3 ay kurda tutarsa, o dönemde dövizde bir hareket olmasa faizi kaçırdım diye kaygılanabilir. Faizde tutarsa kurda hareket olunca "faize yatırdım ama kurda öyle bir hareket oldu ki onu kaçırdım" diyebilir. Vatandaş böylelikle hem faiz'den hem de kur'dan kaynaklı strese kaçınmış olmaktadır ve "Liralaşma" süreci başlamaktadır. En son Bakan Nebati 570 milyar lira KKM sistemi ile bankada vadeleşen TL toplamını açıklamıştır. Yılsonuna kadar sistem devam edebilir şeklinde bir planlama olduğu da söylenmiştir (URL-20).

İlk KKM hesapları 22 Aralık'ta açılmıştır ve birinci haftada KKM'ye yaklaşık 70 milyar liralık bir geçiş olmuştur. Cumhurbaşkanı'nın KKM açıklaması öncesi Dolar 13 liranın üzerine görmüştür. Açıklamayı yaptığı 22 Aralık'ta Dolar 12.05 liraya, 24 Aralık'ta ise 10.65 liraya kadar gerilemiştir. Ardından kademeli olarak yükselerek 30 Aralık'ta yeniden 13 liranın üzerine tırmanmıştır (URL-21).

Zamanla kur yükselişini sürdürmüştür ve bu durum Hazine'nin ödemesi gereken miktarı da arttırmıştır. KKM'nin duyurulmasının ardından Dolar kuru, 2022'nin ilk iki ayında 13,50-14,00 seviyelerinde hareket etmiştir. Fakat Rusya-Ukrayna savaşının başlamasının küresel piyasalardaki doğurduğu risk ve Fed'in Mart ayındaki toplantısında ilk faiz artırımını yapacağına dair açıklamalarla Dolar ilk kırılımı yaşayarak 14,76 seviyelerine kadar yükselmiştir. Nisan başında açıklanan Mart ayı enflasyonunun %60'ı geçmesine rağmen, Dolar kuru Mart ayı ortalarından Mayıs ayı başındaki Fed'in ikinci faiz artırımına kadar 14,50-14,80 aralığında hareket etmiştir. Mayıs ayı başında Fed'in politika faizi üst tabanını 50 baz puan

daha artırmasıyla Dolar kuru 2022'deki ikinci büyük kırılmayı da yaşayarak 14,70'lerden 15,90'ın üzerine tırmanmıştır (Ercan, 2022).

Dövizin düşmesi için yeterli olmayan Kur Korunmalı Mevduat, birçok olumsuzluğa da neden olmuştur. 1) Bankalar bu dönemde ödemeleri gereken faizin Hazine'ye devrederek maliyetleri düşürmüşler ve daha çok kâr etmişlerdir. (2) Hazine kullanmadığı paranın maliyetini paylaşarak bankalara finansal destek sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle Hazine vergilerin bir bölümünü bankalarda kur korunmalı mevduat hesabı olan kişi ve kurumlara ödemiştir ve buda bütçeye gereksiz bir yük getirmiştir. (3) Tasarruf sahipleriyle vergi ödeyenler aynı kimseler olmadıkları için bankalarda birikimi olmayan insanların ödediği vergiler, bankalarda birikimi olanların hesabına Hazine tarafından aktarılmış, gelir dağılımındaki eşitsizlik daha da artmıştır (4) Kur korunmalı mevduat hesabı döviz mevduatları dışında TL mevduatlara da uygulandığı için TL mevduatı da bir anlamıyla dövize endekslenerek döviz mevduatını artırmıştır (Eğilmez, 2002) 5) Tüm bunlara rağmen uygulamanın hukuksal dayanakları yeterince açık değildir. Ayrıca yasal düzenlemeler açısından Hazine'nin TL mevduatların kur karşısında değer kaybını önleyecek ödemeleri doğrudan bankalara yapması mümkün değildir. 6) Yatırımcıların garantilere güvenip TL'ye geçmezlerse TL'deki değersizleşme devam edecek ve artan borçlanma farkı Hazine büyük bir yük getirecektir (URL-22).

Kur Korunmalı Mevduat'a yönelik yapılan eleştirilerden en önemlisi ise özellikle 3. maddeyle ilişkilidir. Yani tasarruf sahipleriyle vergi ödeyenler aynı kimseler olmadıkları için, tasarruf sahiplerinin gelirlerini koruma yükünün vergi ödeyen garibanlara yüklenmesidir. Hazinesinin ödediği borç yükü sonuçta halktan alınan vergilerden oluşmaktadır. Borç yükü artınca bu durum da vatandaşın vergilerle daha çok yoksullaşmasına anlamına gelecektir. Bu konuda bir siyasi parti temsilcisi, "Garibanın sırtından faizi teşvik ettiler. Hem de dolar garantili olarak... Nas bunun neresinde? Garibanın parası ile bankada doları olanı finanse ediyorsun..." demiştir. Bir başka siyasi temsilcisi ise "Tedbirlere baktığımızda pekâlâ da bir 'U dönüşü' yaptıklarını görebiliyorsunuz. Türk lirası mevduatındaki faize bakmadan dövizdeki artışı mevduat sahiplerine verecekler. Yani aslında faizi dolaylı olarak artırmış oldular. Bu, Türk lirasını ve ekonomiyi bütünüyle dolara veya dövize bağlamaktır. Bunun adı, tam da mandacılıktır" demiştir (URL-22).

Kur Korunmalı Mevduatın da ateşini düşüremediği döviz kuru artışına, bir de Rusya-Ukrayna savaşının eklenmesi, ithalata bağımlı ülkemizde enflasyonu iyice arttırmıştır. Salgının hızının azaldığı bir dönemde, 2022 yılı Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı ekonomik açıdan birçok olumsuzluk doğurmuş ve bunlardan ilki, hiç kuşkusuz enerji fiyatlarının yükselmesi olmuştur. Önceden zaten arzı kısılmış olan petrol ürünlerinin bir de savaş nedeniyle tedarikinde sıkıntılar yaşanması, petrol fiyatlarını iyice yükseltmiştir. Bu durum üretim, lojistik ve tüketim süreçlerinde ciddi enflasyonik artışlara neden olmuştur. Rusya-Ukrayna savaşının ikinci önemli sonucu demir-çelik sektöründe olmuştur, artan fiyatlar zaten yüksek olan konut fiyatlarını daha da yükseltmiştir. Savaşın üçüncü sonucu, gübre fiyatlarının yükselmesi olmuştur. Artan gübre fiyatları ise üreticileri, çiftçileri etkilemiştir. Tarım girdi fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur ki bu durum da tarım ürünlerinin fiyatlarını yükseltmiştir. Dördüncüsü, savaş nedeniyle doğrudan gıda fiyatlarının yükselmesi olmuştur. Gerek Avrupa gerekse de Türkiye enerjide olduğu gibi tahılda da büyük oranda Rusya ve Ukrayna'ya bağımlı ülkelerdir. Savaş şartlarında gıdaların sevkiyatlarının yapılamaması yüksek fiyat artışlarına neden olmuştur. Özellikle birçok ülkede olduğu gibi bizde de ayçiçeği yağına ulaşım zorlaşmış ve fiyatlar aşırı derecede yükseltmiştir. Bu sorunu çözmek için ülkemiz, Rusya, Ukrayna ve Avrupa ülkeleri Ukrayna'daki yüklü gemilerin çıkarılması ve sevkiyatlarının yapılması için yoğun bir mesai harcamışlar ve sonunda bir anlaşma

sağlanabilmiştir. Anlaşmanın yapılması çok önemlidir çünkü Birleşmiş Milletler'in (BM) söylemlerine binaen Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan ötürü dünyadaki temel gıda maddelerinin fiyat artışı, Nisan ayı itibariyle son bir ayda (Mart-Nisan arası dönemde) tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Uzmanlarda mevcut ekonomik düzenin iç karartıcı olduğunu belirtmişler ve hükümetlere harekete geçmeleri çağrısında bulunmuşlardır (URL-23).

Kur Korunmalı Mevduata rağmen doların yükselmesiyle ve Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle enflasyon oldukça yükselmiştir. Mart ayında ülkemizde TÜFE geçen yıla kıyasla % 61,14 artmıştır. Geçen yılın aynı ayına göre en fazla artış % 99,12 ile ulaştırmada, onu takiben % 70,33'le gıdada ve alkolsüz içeceklerde, % 69,26'la ev eşyasında olmuştur. Aylık bazda da en fazla artış % 32,67 ile motorinde, onu takiben % 24,41 ile benzinde, % 23,47 ile kömürde, % 20,56 ile kuru soğanda görülmüştür (URL-24).

Tarım-ÜFE (2015=100), Mart 2022'de yıllık %105,70, aylık %15,16, 2019 Aralık ayına göre %47,98 ve 12 aylık ortalamalara göre %44,42 artış gerçekleşmiştir. Yıllık en çok %228,20 ile gübre ve toprak ürünleri/ilaçları, %175,39 ile enerji ve yağlar artmıştır. Yine aylık en çok %44,65 ile gübre ve toprak geliştiriciler, %23,32 ile enerji ve yağlar artmıştır (TÜİK, 2022a).

Rusya-Ukrayna Savaşı Avrupa ülkelerini de etkilemiştir. Mart 2022'de Avrupa genelinde de enflasyon artışı gerçekleşmiştir. Eurostat (Avrupa İstatistik Ofisi)'in verilerine göre Euro bölgesi ülkelerinde tüketici fiyatları yıllık genel olarak % 7,5 artmıştır (URL-25). Son 40 yılın en yüksek enflasyon oranına ulaşan Almanya'da Mart 2022'de tüketici fiyatları % 7,6 olmuştur. Avrupa'da rekor kıran Hollanda'da ise enflasyon Mart ayında önemli oranda artmış ve % 11,9'a yükselmiştir (URL-25). ABD'de açıklanan verilere göre de yıllık enflasyon yüzde 8,5 ile son 41 senenin büyük artış düzeyine ulaşmıştır (URL-26). Gerek Avrupa ülkelerinde gerekse de Amerika'da da enflasyonlar yükselmiştir ve bunun en önemli nedeni ise özellikle enerji ve gıda fiyatları olmuştur. Fakat bu ülkelerdeki enflasyon rakamları genel olarak %7-11 aralığında seyretmiştir. Türkiye'de ise bu rakamlar oldukça yüksek düzeylerde hareket etmiştir.

Ülkemizde Nisan 2022 TÜFE (2003=100)'si aylık %7,25, yıllık %69,97, 2019 Aralık ayı ile kıyaslandığında %31,71 ve 12 aylık ortalamalara göre %34,46 artmıştır. Yıllık en yüksek artış %105,86 ile ulaştırmada, %89,10 ile gıda ve alkolsüz içeceklerde, %77,64 ile ev araç-gerçlerinde olmuştur (TÜİK, 2022b). Nisan 2022 dönemi (31.03.2022-30.04.2022) günlük fiyat değişimlerinden elde edilen ENAG Fiyat Endeksine göre ise enflasyon aylık bazda %8,68 artmıştır (ENAG, 2022a). ENAG yıllık enflasyonun ise %156,86 olduğunu açıklamıştır. Enflasyonun mevcut gelişmeler doğrultusunda artacağını ve piyasa riskinin daha da yükseleceğini belirtmiştir (ENAG, 2022b).

Enflasyon oranları Nisan ayında dünyanın diğer yerlerinde de artmıştır. Fakat bu oranlar yine Türkiye'dekiyle aynı olmamış, daha az olmuştur. Eurostat'ın Euro Bölgesi'nin Nisan ayına ilişkin verilerinde Martta % 7,4 olan yıllık enflasyon, Nisan'da % 7,5'e yükselmiştir. Nisan ayında enflasyon Almanya'da % 7,8, Fransa'da % 5,4, İspanya'da % 8,3, İtalya'da % 6,6, Belçika'da % 9,3, Yunanistan'da % 9,4, Slovakya'da % 10,9, Hollanda'da %11,2, Letonya'da % 13,2, Litvanya'da % 16,6 ve Estonya'da % 19 seviyesinde ölçülmüştür (URL-27). ABD'de de Nisan ayında yıllık enflasyon beklentilerin üzerinde, % 8.3 olmuştur (URL-28). Genel olarak Türkiye, Avrupa ve Amerika'da Nisan ayında da enerji ve gıda kaynaklı yüksek enflasyonlar ortaya çıkmıştır. Fakat bu rakamlar hiçbir şekilde Türkiye'dekilerle aynı seviyede olmamıştır. Ülkemizde çok daha yüksek enflasyon oranlarıyla karşılaşmıştır.

SONUÇ

Enflasyon Türkiye'nin değişmez bir sorunu olarak tekrar tekrar kendisini göstermektedir. Günümüzde bunu en şiddetli şekilde yaşamaktayız. Her şey pahalalmış, "fiyatlar başını alıp gitmiştir". Genel olarak salgın öncesine kadar, enflasyonun, döviz kurlarındaki hareketliliğe bağlı olarak yükselmiştir. Özellikle 2008 ve 2018 yılında kurdaki yükselmeler nedeniyle de enflasyona önemli oranda artmıştır.

Döviz kurlarındaki oynamalar elbette ki enflasyonun tek nedeni değildir fakat önemli bir sebebidir. Çünkü ülkemiz ithalata bağımlı bir ekonomiye sahiptir, bu da dışarıya daha çok bağılı olmamız anlamına gelir. Dışarıya daha çok bağımlılık ise dünya ticaretinin rezerv parası olan Dolar'ın yükselmelerinden veya alçalmalarından önemli oranda etkilenmeye neden olur.

Günümüzde ülke olarak yüksek enflasyonlarla karşılaşmamızın önemli nedenlerinden birisi, Dolar karşısında TL'deki değer kaybıdır. Yakın dönemli etkisini ise özellikle 2018 yılında Rahip Brunson, S-400'ler ve Halk Bankası olayları sonrasında Doların aşırı yükselmesi sonrasında yaşamış durumdayız. Bu duruma salgının eklenmesi, yüksek enflasyonu yaşamamızın ikinci önemli nedeni olmaktadır. Salgın dönemindeki kapanmalar talebin ve buna bağlı olarak da arzın düşmesine, tedarik zincirlerinin zarar görmesine neden olmuştur. 2021 yılından itibaren salgın tedbirlerinin gevşetilmesine ve ülkelerin açılmasına bağlı olarak artan talep, azalmış olan arz ve zarar görmüş tedarik zincirleri nedeniyle karşılanamaz hale gelmiş ve enflasyon dünyada ve daha da fazla olmak üzere ülkemizde artmaya başlamıştır. Salgının doğurduğu bu enflasyon artışlarına bir de 2022 yılının ilk çeyreğinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın eklenmesi, yüksek enflasyon yaşamamızın üçüncü nedeni olmuştur. Savaş nedeniyle özellikle de enerji ve gıda (ayçiçek yağı ve buğday) kaynaklı olarak enflasyon yükselmiştir.

Yüksek enflasyonların ortaya çıkmasının gerekçelerini böylelikle açığa kavuşturmuş olmaktadır. Şimdi de enflasyonun özellikle kendisini gösterdiği ürünleri genel anlamıyla göstermeliyiz. Özellikle hangi ürünlerde yüksek fiyat artışları gerçekleşmiştir? Birinci olarak 2020 yılının sonlarından itibaren kâğıt vb. ürün gruplarında yüksek artışlar olmuştur. İkinci olarak demir-çelik sektöründe yüksek artışlar gerçekleşmiştir. Bu fiyat artışları 2021 yılında da devam etmiş ve oldukça yüksek rakamlara ulaşmıştır (2021 Kasım'da yıllık olarak %97,13 artış). Bu durum özellikle konut ve inşaat fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Konut fiyatlarının yükselmesinin bir diğer gerekçesi ise diğer hammaddeler gibi inşaatın bileşenlerinden biri olan çimentonun fiyatının 2021 ve sonrasında yüksek bir artış göstermesidir. Fiyat yükselmelerinin gerçekleştiği üçüncü grup olan çimento fiyatlarının yükselmesinin nedeni ise özellikle üretim sürecinde enerjiye yüksek derecede bağımlılıktan kaynaklanır (maliyetlerin %80'i enerjiye bağımlıdır). Çimentonun ücretinin yükselmesinin asıl nedeni ise kömür fiyatlarının yükselmesi olmuştur ki biz bunun yine 2021 yılından itibaren gerçekleştiğini görüyoruz. 2021 Kasım ayında yıllık en yüksek artış % 145,94'le kok ve türevlerinde gerçekleşmiştir (dördüncü ürün grubu) ki bu oran ilerleyen zamanlarda, 2022 yılı içinde %220'lere kadar ulaşmıştır. Yine artan petrol, motorin, benzin, doğalgaz fiyatları astronomik rakamlara kadar ulaşmıştır (beşinci ürün grubu, 2021 Kasım ayında %145,94, %116 vb.). Artan gübre fiyatları yine bu dönemde ön plana çıkmıştır (altıncı ürün grubu, 2022 Mart itibarıyla %228). Bu durumla ve Rusya-Ukrayna Savaşı ile ilgili olarak gıda fiyatlarının yüksek artışı da özellikle belirtilmelidir (altıncı ürün grubu).

Bizden sonraki araştırmacılara tavsiyemiz öncelikle Türkiye ile dünyadaki diğer ülkelerdeki enflasyonları ayrıntıları ile karşılaştırmalarıdır. Benzeyen ve farklılaşan eğilimleri tam olarak tespit etmeleridir. İkinci olarak ithalata bağımlı bir ekonomiden ihracata dayalı bir ekonomiye geçişin somut ve uygulanabilir modellerini sunmalarıdır. Üçüncü olarak salgın dönemindeki kapanmaların gerçekten faydalı olup-olmadıklarını analiz etmeleridir. Dördüncü olarak salgın dönemindeki kapanmaların tam olarak talep ve arz yansımalarını hem ülke hem de dünya bazlı olarak tespit etmeleridir. Beşinci olarak dünyadaki fosil yakıtlarının yükselmesinin gerekçelerini göstermeleridir. Altıncı olarak Rusya-Ukrayna-Türkiye-BM eşliğinde çözülmüş olan tahıl krizinin tam olarak ekonomik sonuçlarını ortaya koymalarıdır.

KAYNAKÇA

Adal, H. (2018). 21 şubat 2001 ve 5 nisan 1994 sonrası tl'de en büyük değer kaybı. 10 Ağustos 2018 tarihinde <https://bianet.org/bianet/siyaset/199897-21-subat-2001-ve-5-nisan-1994-sonrasi-tl-de-en-buyuk-deger-kaybi> adresinden eşişildi.

Adıgüzel, M. (2020). Covid-19 pandemisinin türkiye ekonomisine etkilerinin makroekonomik analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, Yıl: 19 - Sayı: 37 Bahar (Özel Ek), 191-221.

Altay, F. (2017). 15 temmuz darbe girişiminin ekonomik etkileri 'dünü ve bugün', Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya.

Duran, A. E. (2021). Türkiye 'yüksek enflasyon' yılına giriyor. Deutsche Welle Türkçe. 30 Aralık 2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/türkiye-yüksek-enflasyon-yılına-giriyor/a-60290648> adresinden eşişildi.

Eğilmez, Mahf. (2022). Kur korumalı mevduat hesabı dolarizasyonu artırdı. 6 Haziran 2022 tarihinde <https://www.mahfiegilmez.com/2022/06/kur-korumal-mevduat-hesab-dolarizasyonu.html> adresinden eşişildi.

ENAG (2022a). E-tüfe enagrup tüketici fiyat endeksi nisan 2022. 5 Mayıs 2022 tarihinde [https://enagrup.org/bulten/2022ap.pdf?v1#:~:text=Nisan%202022%20%C3%B6nemi%20\(31.03.2022,bazda%20%258%2C68%20artt%C4%B1](https://enagrup.org/bulten/2022ap.pdf?v1#:~:text=Nisan%202022%20%C3%B6nemi%20(31.03.2022,bazda%20%258%2C68%20artt%C4%B1) adresinden eşişildi.

ENAG (2022b). Haftalık Ekonomik Analiz. 15 Haziran 2022 tarihinde <http://enagrup.org/> adresinden eşişildi.

Ercan, E. O. (2022). Kur krizi: enflasyona karşı faizin çaresizliği. *Aposto*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://apos.to/s/6286300641a097000771e48f> adresinden eşişildi.

Hacaloğlu, H. (2021). Enflasyon tük'e göre %21,31 enag'a göre %58,65. *Amerikanın Sesi*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.amerikaninsesi.com/a/tuik-e-gore-yillik-enflasyon-yuzde-21-31-enag-a-gore-58-65/6337881.html> adresinden eşişildi.

Karagöl, E. T. (2013). Ak parti dönemi türkiye ekonomisi. SETA Yayınları. Ankara.

Karakış, L. (2019). Türkiye'de döviz kuru ile enflasyon oranı arasındaki ilişki (2000-2018). *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, C: 1-S: 1, 83-93.

Öztürk, F. (2021). Enflasyon: uzmanlar türkiye'de resmi ve hissedilen enflasyon arasındaki farkın artmasını nasıl yorumluyor?. *BBC Türkçe*, 24 Mayıs 2022

tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55935159> adresinden erişilmiştir.

Sezal, L. (2020). 2018 ağustos krizinin türk bankacılık sektörüne etkisi. *Journal of Economics and Research*, Cilt: 1 – Sayı: 1, 17-32.

Soydan, B. (2020). Kemerlerinizi bağlayın, enflasyon yükselecek. *T24*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://t24.com.tr/yazarlar/baris-soydan/kemerlerinizi-baglayin-enflasyon-yukselecek,27641> adresinden erişildi.

Şeker, A. U. (2022). Avro bölgesi'nde enflasyon aralıkta zirve yaptı. *AA*. 27 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/avro-bolgesinde-enflasyon-aralikta-zirve-yapti/2480428> adresinden erişildi.

TÜİK (2022a). Tarımsal girdi fiyat endeksi, mart 2022. 15 Mayıs 2022 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarımsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Mart-2022-45775#:~:text=Tar%C4%B1m%2DGF'E'de%20\(2015,%44%2C42%20art%C4%B1%C5%9F%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarımsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Mart-2022-45775#:~:text=Tar%C4%B1m%2DGF'E'de%20(2015,%44%2C42%20art%C4%B1%C5%9F%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti). adresinden erişildi.

TÜİK (2022b). Tüketici fiyat endeksi, nisan 2022. 15 Haziran 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Nisan-2022-45793> adresinden erişildi.

URL-1: 1994, 2001, 2008, 2018, 2021:Türkiye'de kriz dönemleri ve dolar kurunun hareketi (2021). *Diken*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.diken.com.tr/1994-2001-2008-2018-2021-turkiyede-kriz-donemleri-ve-dolar-kurunun-hareketi/> adresinden erişildi.

URL-2: Dolar/TL enflasyon sonrası rekor kırdı (2018). *Deutsche Welle Türkçe*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/dolar-tl-enflasyon-sonrasi-rekor-kirdi/a-43635012> adresinden erişildi.

URL-3: Enflasyon zirve yaptı, dolar tırmanışa geçti (2018). *Gazete Duvar*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/ekonomi/2018/07/03/enflasyon-zirve-yapti-dolar-tirmanisa-gecti> adresinden erişildi.

URL-4: Dolar bugüne nasıl başladı? (2018). *Aydınlık*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.aydinlik.com.tr/haber/dolar-bugune-nasil-basladi-99135> adresinden erişildi.

URL-5: ABD Rahip Brunson için Türkiye'ye yaptırım kararını açıkladı, dolar kuru 5 ₺'nin üstüne çıktı (2018). *Medyascope*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://medyascope.tv/2018/08/01/abd-rahip-brunson-icin-turkiyeye-yaptirim-kararini-acikladi-dolar-kuru-5-lnin-ustune-cikti/> adresinden erişildi.

URL-6: Dolar/TL açılış seviyesinin altına geriledi (2018). *Bloomberg HT*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.bloomberght.com/piyasalar/haber/2144785-dolartl-acilis-seviyesinin-altina-geriledi> adresinden erişildi.

URL-7: Dolar durdurulamıyor! yeni tarihi zirveyi 5,11 liraya taşıdı (2018). *Haberler.com*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.haberler.com/ekonomi/serbest-piyasada-doviz-acilis-fiyatlari-11110218-haberi/> adresinden erişildi.

URL-8: Kurda yaşanan düşüş kalıcı mı? (2022). *Deutsche Welle Türkçe*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/brunson-sonrasi-kurda-yasanan-dusus-kalici-mi/a-45938314> adresinden erişildi.

URL-9: Dolar 3 ayın en düşüğünde (2018). *9 Eylül*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.dokuzeylul.com/ekonomi/dolar-3-ayin-en-dusugunde-h142161.html>

URL-10: Enflasyon yükselirse dolar yükselir mi? (2018). *A24*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.a24.com.tr/enflasyon-yukselirse-dolar-yukselir-mi-haberi-40137499h.html?h=54> adresinden erişildi.

URL-11: Salgın yılı 2020'de enflasyon %14,6 oldu (2021). *Bloomberg HT*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.bloomberght.com/2020-enflasyonu-belli-oldu-2271869> adresinden erişildi.

URL-12: Enflasyon rakamları (eylül 2020) açıklandı (2020). *Branding Türkiye*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.brandingturkiye.com/enflasyon-rakamlari-eylul-2020-aciklandi/> adresinden erişildi.

URL-13: Son dakika: 2020 enflasyonu belli oldu (enflasyon oranı ne kadar oldu?) (2021). *NTV*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/son-dakika-2020-enflasyonu-belli-oldu-enflasyon-orani-ne-kadar-oldu,bu2EGzUei0aoFIRpCD8ncQ> adresinden erişildi.

URL-14: Enag'a göre 2020 yılı enflasyonu yüzde 36.72 (2021). *Sözcü*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/enaga-gore-2020-yili-enflasyonu-yuzde-36-72-6196807/> adresinden erişildi.

URL-15: Enflasyon oranı nedir (2021). *Akşam*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/6-aylik-enflasyon-ne-kadar-tuik-6-aylik-enflasyon-orani-2021-nedir/haber-1186555> adresinden erişildi.

URL-16: Eylül ayı enflasyonu ne kadar, yüzde kaç? tüik 2021 eylül ayı enflasyon rakamları (2021). *CNN Türk*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.cnnturk.com/ekonomi/enflasyon-ne-kadar-yuzde-kac-tuik-eylul-ayi-enflasyon-rakamlari-aciklandi> adresinden erişildi.

URL-17: 2021 enflasyonu belli oldu (2022). *NTV*. 24 Mayıs 2022 tarihinde https://www.ntv.com.tr/ekonomi/son-dakika-haberi2021-enflasyonu-belli-oldu,R7DO0_dz4Ei1qKWxIQsQQA adresinden erişildi.

URL-18: 2021 yılı enflasyon oranı belli oldu (2022). *Sözcü*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/enflasyon-rakamlari-aciklandi-24-6864424/> adresinden erişildi.

URL-19: Abd enflasyon verileri açıklandı! abd enflasyon oranı 39 yıl sonra yüzde 7 (2022). *Sözcü*. 27 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/abd-enflasyon-verileri-ne-zaman-saat-kacta-aciklanacak-6883179/> adresinden erişildi.

URL-20: Kur korumalı mevduat sisteminde ilk vade doldu (2022). *Milliyet*. 6 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kur-korumali-mevduat-sisteminde-ilk-vade-doldu-6722868> adresinden erişildi.

URL-21: Kur korumalı mevduat hesabı 3 ayda ne kadar kazandırdı? (2022). *Habertürk*. 6 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.haberturk.com/kur-korumali-mevduat-hesabi-3-ayda-ne-kadar-kazandirdi-3383692-ekonomi> adresinden erişildi.

URL-22: Kur Korumalı Mevduat hesabında değişiklik neleri öngörüyor? (2022). *BBC News Türkçe*. 6 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59739524> adresinden erişildi.

URL-23: Ukrayna-rusya savaşı nedeniyle yükselen gıda fiyatları süper zenginlerin sayısını artırdı: Peki açlıkla yüz yüze olan milyonlarca kişi ne yapacak? (2022). *NTV*. 7 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/galeri/ukrayna-savasi/ukrayna-rusya-savasi-nedeniyle-yukselen-gida-fiyatlari-super-zenginlerin-sayisini-artirdi-peki-acilikla-yuz-yuze-olan-milyonlarca-kisi-ne->

Journal of Social Sciences and Humanities:

[yapacak,flnF02g1dUu0VAB9THJDIQ/1EpU-PBmsEaVOFMLhXaYMQ](https://www.doi.org/10.15013/jshs-2022-01) adresinden erişildi.

URL-24: Türkiye'de enflasyon son 20 yılın zirvesinde (2022). *Deutsche Welle*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/turkiyede-enflasyon-son-20-yiln-zirvesinde/a-61350506> adresinden erişildi.

URL-25: Avrupa ülkelerinde enflasyon oranları belli oldu: almanya ve hollanda son 40 yılın zirvesinde (2022). *Kronos*. 26 Mayıs 2022 tarihinde <https://kronos35.news/tr/avrupa-ulkelerinde-enflasyon-oranlari-belli-oldu-almanya-ve-hollanda-son-40-yilin-zirvesinde/> adresinden erişildi.

URL-26: Abd'de rekor enflasyon (2022). *TRT Haber*. 27 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdde-rekor-enflasyon-671968.html> adresinden erişildi.

URL-27: Euro bölgesi'nde enflasyon 'zirve' yaptı; almanya ve fransa'da son 40 yılın rekoru kırıldı (2022). *Euronews*. 25 Temmuz 2022 tarihinde <https://tr.euronews.com/2022/04/29/euro-bolgesi-nde-enflasyon-zirve-yapt-almanya-ve-fransa-da-son-40-y-l-n-rekoru-k-r-ld> adresinden erişildi.

URL-28: ABD'de nisan ayında enflasyon geriledi (2022). *Habertürk*. 27 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.haberturk.com/son-dakika-fed-in-ve-tum-dunyanin-bekledigi-veri-aciklandi-3435008-ekonomi> adresinden erişildi.